

PLANLI DÖNEMDE KADIN EĞİTİMİ POLİTİKAMIZ

Yasemin KARAMAN*

Milletimizin, memleketimizin irfan yuvaları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı, kadın ve erkek aynı şekilde oradan çıkmalıdır.

Kemal ATATÜRK

GİRİŞ

Eğitim, bireyin toplumda hakettiği yeri bulabilmesi, bu yer ya da meslekten toplum ve kendisi için her zaman yüce olan erklere ulaşmasında yararlanabileceği bilgi, davranış ve yeteneklerle donatılmasıdır. (Âdem, 1993, s. 2)

Eğitim ekonomisi bilimi açısından eğitim; büyük bir kısmı üretken olan beşeri ve fiziki kaynakları, üretim sürecinde devreye sokabilmek için yapılan faaliyetler bütünü olarak tanımlanır. Diğer bir deyişle, bireyleri belli bilgi ve becerilerle donatarak üretim sürecinde kullanılan işgücü, sermaye, doğal kaynaklar ve teknolojinin en iyi şekilde değerlendirilmesini amaçlayan ve bunu yaparken de ekonominin temel ilkelere hareket eden etkinliklerin tümüne eğitim denmektedir.

Eğitim ile bireyin daha verimli, dolayısıyla daha üretken hale getirilmesi amaçlanır. Eğitimin ekonomik gelişmeye katkısı gerek mikro ekonomik analizle birey, aile ve firma açısından, gerekse makro ekonomik analizle ulusal ekonomi ve istihdam açısından ele alınabilir. (Serin, 1979).

Kadın eğitimi, genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak gelişmiş ülkelerin eğitim sistemleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Fakat günümüzde hala, özellikle bazı toplumlarda kendisine ikinci sınıf insan olarak bakılan kadınlar özellikle eğitim açısından erkeklerle eşit haklara sahip olamamaktadır. Herkes tarafından da bilindiği gibi, kalkınma eğitim ile sağlanır. Ekonomik kalkınmadaki payları yad-

* Araş. Gör. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü

sınamayan ve nüfusun yarısını oluşturan kadınlara her bakımdan olduğu gibi eğitim açısından da fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanması, hem onların niteliklerini, hem de verimliliklerini artıracak ve bu sayede sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınma hızlı bir şekilde gerçekleşebileceklerdir.

Kadın eğitimi alanında ilk girişimler Tanzimat ile başlamakla birlikte (ilk kez 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile okuma yazma çağındaki tüm çocuklara kız-erkek ayrımı yapılmaksızın ilköğretim zorunluluğu konulmuştur) bu alanda köklü girişimler Atatürk'ün öncülüğünde olmuştur. Nitekim Atatürk bir konuşmasında kadın eğitimine verdiği önemi şu şekilde belirtmiştir.

“Bir toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşur. Mümkün müdür ki, bir kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerini görmezlikten geelim de kitlenin tümü ilerlemeye imkân bulabilsin? Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer kısmı göklere yükselebilsin? Şüphe yok, ilerleme adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenileşme sahasında birlikte kesin aşamalar yaptırmak lâzımdır. Böyle olursa, inkılap başarılı olur. Memnuniyetle görmekteyiz ki, bugünkü gidişimiz, gerçek ihtiyaçlara yaklaşmaktadır. Herhalde daha cesur olmak lüzumu açıktır.”

Bu çalışmada, ulusal eğitim politikamız içinde kadın eğitiminin yerine değinilirken, politika ve eğitim politikası kavramları üzerinde durulacak, Türkiye’de kadın eğitiminin tarihsel gelişimi kısaca belirtilecektir. Ayrıca eğitimin temel insan haklarından birisi olmasından dolayı kadın-erkek herkese eşit sunulması gerekliliğinden hareket edilerek eğitim hakkı nedir sorusu cevaplandırılarak, kadının eğitim hakkı ve bu hakkın yasal temelleri tartışılacaktır. Daha sonra da, çalışmanın kapsamı planlı kalkınma dönemiyle sınırlı olduğundan, bu dönemde Milli Eğitim Sistemi içinde düzeylere ve türlere göre kadın eğitiminin gelişimi üzerinde durulacaktır. Bu çalışmada sadece mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Politika ve Eğitim Politikası

Türk Dil Kurumu’na yayınlanan (1983) Türkçe sözlükte politika, devlet işlerini düzenleme ve yürütme, yöntem ve bir amaca varmak için karşısındakilerin duygularını okşamak, zayıf noktalarından ya da aralarındaki uyumsuzlıklardan yararlanmak gibi yollarla iş yürütme, işbilirlik ve manevra yeteneği şeklinde tanımlanmıştır.

İnsanların ve toplumun yönetimi olarak kabul edilen ve dilimize İtalyanca'dan geçmiş olan politika, üzerinde uzun yıllar çalışılan bir kavram olmuştur. (Kapani, 1988, s. 22). Türkiye'de politika yerine, Arapça bir sözcük olan "siyaset" de kullanılır. 2. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan değişmelerin de etkisiyle politika günümüzde artık bir sanat olmaktan çıkmış, bir sosyal bilim halini almıştır. (Kapani, 1988, s. 24). Yine Kapani'ye göre politika hem iktidar için bir kavga hem de insanlar için bir düzen yaratma aracıdır. Başaran'a göre (1989) ise politika, bir amaca ulaşmak için gereken ilke ve kurallardan oluşur. İlke, işin yapılması için ortaya konan temel görüş, kural bu işin yapılmasına ilişkin yaptırımlardır.

Politika'nın amacı, örgütün işleminde kararlılık, tutarlılık, bütünlük ve süreklilik sağlamaktır. Öyleyse politika, örgütte alınacak kararlara, yapılacak eylemlere yön vermek amacıyla konulmuş ilkelere (Bursahoğlu, 1982, s. 93)

Her örgütün kendine özgü bir politikası vardır. Politikalar, örgütün amaçlarını gerçekleştirmesinde yol gösterici bir rol oynadıklarından, politika saptamanın bir çeşit planlama olduğunu söyleyebiliriz. (Can ve Tecer, 1978, s. 77). Bu yüzden bir politika planlama eylemiyle bütünleşmelidir.

Bir toplumda bulunan tüm birey ve örgütleri ilgilendirdiği için eğitim her zaman ilgi odağı olmuştur.

Eğitim politikası, eğitim örgütlerinde alınacak kararlara, yapılacak eylemlere yön vermek amacıyla konulmuş ilkeleri kapsar (Bursahoğlu, 1982, s. 93). Eğitim sistemiyle ilgili olarak bugün üzerinde tartışılan en önemli konulardan biri "eğitim politikasının tutarsızlığı"dır. Bu nedenle kararlı bir eğitim politikası kamu yararını hedef alacak bir biçimde düzenlenerek uygulamaya konulmalıdır. (Tural ve Karakütük, 1991, s. 20).

Türkiye'de eğitim politikasının oluşturulmasında etkili olan organlar; Devlet Planlama Teşkilatı, YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Milli Eğitim Bakanlığı içinde politikaların oluşturulmasında; Milli Eğitim Şurası, Talim ve Terbiye Kurulu ve Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu gibi organların önemli rolleri vardır.

Eğitim politikasında etkili olan kaynaklar; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası belgeler ile Atatürk'ün eğitime ilişkin görüşleri, Atatürk

ilke ve devrimleri, T.C. Anayasası, diğer yasal düzenlemeler ve kalkınma planlarıdır.

Türkiye’de eğitim politikaları, hem genel ve mesleki-teknik, hem de ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve yaygın eğitim düzeylerinde belirlenmektedir.

Kadın Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Planlı dönemde, kadınların ulusal eğitim sistemimiz içindeki yerine geçmeden önce tarihsel gelişim içinde kadının eğitimi üzerinde durulacaktır.

Müslümanlıktan önceki çeşitli Türk devletlerinde kadın ve erkek birbirine eşit olmasına ve kadının fikrine değer verilmesine karşın, eğitimi, özellikle kadın eğitimini konu alan bir kurum bulunmamaktaydı. (Koçer, 1975, s. 12). Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarında İslam dininin etkisi ile eğitimin ve kadın eğitiminin biçimlendiğini görüyoruz. Sıbyan mekteplerinde kadın hocalarca kızlara Kur’an dersi verilmesine karşın, medreselerde kız öğrencilere yer verilmemiştir. İlk kez Tanzimat devrinden sonra erkeğin yanında kadına da yer verilmiştir. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile sıbyan mekteplerine devam zorunluluğu erkekler için 6-10, kızlar için 7-11 yaşları olarak belirlenmiş ve bir mahalle ya da köyde iki sıbyan mektebi varsa bunlardan birinin kızlara ayrılması, ama yalnızca bir tane sıbyan mektebi varsa kızlarla erkeklerin ayrı sınıflarda oturmaları koşuluyla aynı okula gidebilmeleri kararlaştırılmıştır. Bu okullarda kızlara ders veren hocaların kadın olması zorunluluğu bulunmakla birlikte, kadın hocaların bulunmadığı durumlarda, yaşlı, deneyimli ve iyi ahlak sahibi erkek hocalardan da yararlanılabilecekti (Kurnaz, 1991, s. 5), 1876 Kanuni Esasi’si ile kız ve erkek öğrenciler için İlköğretim zorunluluğu getirilmiştir.

Ortaöğretim düzeyinde eğitim vermek amacıyla kızlar için 1859 yılında “Kız Rüşdiyeleri” açılmıştır. 1887-1888 öğretim yılında o dönemki Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde toplam 31 kız rüşdiyesi bulunmakta ve bu okullarda toplam 683 öğrenciye eğitim verilmekteydi. 1906-1907 öğretim yılında kız rüşdiyelerinin sayısı 85’e yükselmiştir.

Mesleki eğitim alanında ilk olarak kızlar için 1843 yılında Tıbbiye Mektebinde ebelik eğitimi vermeye başlanmıştır. 1870 yılında kız öğretmen okulları olan Darülmualimatlar ile 1884’de “Kız Sanayi Mektepleri ve daha sonra da Darül Eytamların Kız Şubeleri (1889) açılmıştır.

Meşrutiyet Dönemine gelince, 1913-1914 öğretim yılında toplam 587 Kız İptidaisi'nde 814.440 öğrenci bulunmaktaydı. Yükseköğretim alanında ilk kez 1914 yılında İstanbul Darüfünun'unda kızlara yönelik dersler verilmeye başlanmıştır.

Ancak kadınlara yönelik tüm eğitim çalışmaları her açıdan çok sınırlı kalmıştır. Topçuoğlu, "Türk Toplumunda Kadının Sosyal Statüsü" isimli makalesinde bu konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: "...Ülkemizde ilk kız öğretmen okulları açılıp da mezun vermeye başladığı zaman bütün diploma alan hanımlarımızın isimlerini teker teker yazıp iftihar etmişizdir. Zira mezun sayısı her yıl onbeş yirmi kişiyi geçmemekteydi." (Topçuoğlu, 1979)

Cumhuriyet dönemi ile birlikte kadın haklarında bir çığır açılmıştır. Atatürk'ün eğitime getirdiği ilkeler, Cumhuriyet döneminde Türk Eğitimini biçimlendirmiştir. Bu ilkeler (Âdem, 1993, s. 25):

- Eğitim *laik* olmalıdır.
- Eğitim *ulusal* olmalıdır.
- Eğitim *bilimsel* olmalıdır.
- Eğitim *uygulamalı* olmalıdır.
- Eğitim *karma* olmalıdır.

Karma eğitim ile ilgili olarak Atatürk 1923 yılında yaptığı konuşmalarından birinde şöyle demektedir:

"Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Binaenaleyh kadınlarımız da âlim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecat-ı tahsilden geçeceklerdir. Sonra kadınlar hat-ı içtimaiyede erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin muin ve müzahini olacaklardır." (Âdem, 1993, s. 18)

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre okullarda kız ve erkek karma eğitiminin yapılması esastır. Ancak, eğitimin türüne, imkân ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya erkek öğrencilere ayrılabilir. (md. 15)

Ortaokullarda karma eğitime geçiş 1927-1928 öğretim yılında başlamıştır. Bu değişimin iki temel nedeni vardır: Birincisi, 1926 yılında Medeni Kanunun kabul edilip, erkeklerle kadınlara eşit hakların tanınmış olması, ikincisi ise kızlar ile erkeklere ayrı okullarda eğitim vermenin maliyetinin yüksek olmasıdır (Âdem, 1993, s. 19). Liselerde karma eğitime 1928-1929 öğretim yılında geçilmiştir. Ancak günümüze

değin bazı mesleklerin kadınlar için, bazılarının da erkekler için olduğu düşüncesiyle mesleki teknik eğitim alanında kızlar ve erkekler için ayrı okullar açılma yoluna gidilmiştir. (Âdem, 1993, s. 19)

Eğitim Hakkı, Kadının Eğitim Hakkı ve Yasal Dayanakları

Eğitimin, toplumda bulunan herkesin yararına sunulması ilk kez açık ve geniş bir şekilde 1789 Fransız Devrimi ile olmuş ve eğitim hakkı alanında ilk tohumlar atılmaya başlanmıştır. Eğitim hakkı, temel insan haklarından birisidir ve hiçbir ayırım gözetmeden herkese tanınmalıdır. Cinsiyet, din, dil, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, mezhep vb. gibi nedenlerle kişilerin eğitilmelerinde farklılıkların olmasını önleme görevi başta devlete düşmektedir. (Akyüz, 1981, s. 61)

1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2. maddesinde, "herkesin, ırk, renk, cins, dil, siyasi veya herhangi bir düşünce, milli veya sosyal menşeg, servet, doğuş veya herhangi bir fark gözetilmeksizin bu beyannamede ilan olunan haklardan faydalanabileceği" söylenmiş ve 26. maddesinde de "herhangi bir ayırıma uğramadan her şahsın eğitim hakkının olacağı" belirtilmiştir.

Uluslararası alanda ayırımı önleyici nitelikte imzalanan Unesco Sözleşmesi'nde de (1960) "ırk, cinsiyet veya buna benzer sebeplerle hiçbir ayırım yapılmaksızın, herkese eğitim hakkının tanınmasına" yönelik emredici bir hüküm bulunmaktadır.

Türkiye'de "eğitim hakkı" Anayasa güvencesi altına alınmıştır. 1982 Anayasa'sının 42. maddesinde "kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" hükmü yer almıştır. İnsanlar arasında doğuştan oluşan farklılıklardan kaynaklanan eşitsizliklere bir de fırsat ve olanak eşitsizliği, diğer bir deyişle hiçbir ayırım gözetmeksizin herkese bilgi ile istidat ve yeteneklerine göre eşit eğitim hakkının sağlanamaması eklenmiştir.

Türk Anayasa Hukuku, her türlü ayırımı kesinlikle kabul etmemekle birlikte, hukuk sistemini aşan bazı engeller yüzünden ayrımlar kaçınılmaz hale gelmekte, bazı vatandaşların eğitim hakkı kısıtlanmakta veya tamamen ortadan kalkmakta, sonuçta da bu ayrımlar yüzünden bazı eşitsizlikler doğmaktadır. (Tunç, 1969 s, 75) Bu eşitsizlikler:

- a) Yöresel,
- b) Köy-Kent,

c) Varlıklı-yoksul,

d) Kadın-Erkek şeklinde görülmektedir. (Âdem, 1981, s. 143)

Eğitim ve öğretim alanındaki eşitlik çalışmalarının Atatürk döneminde başladığı göz önüne alınırsa, 1990'lı yılların Türkiye'sinde hala eğitimin her düzeyinde, kadın ile erkek arasında bu haktan yararlanma bakımından eşitsizliğin büyük boyutlarda sürdüğünü görmek düşündürücüdür. Örneğin, 1990 yılı sayımlarına göre kadın nüfusun % 28.05'i, erkek nüfusun ise % 11.22'si okuma yazma bilmemektedir. Benzer durum ilk orta ve yüksek öğrenim düzeyindeki okullaşma oranları için de söz konusudur.

Kadının eğitim hakkını geliştirmek amacıyla uluslararası düzeyde, 1946 yılında Birleşmiş Milletlerce bir "Kadın Komisyonu" oluşturulmuştur. Benzer çalışmalar Unesco'ca da 1949 yılından bu yana sürdürülmekte, kadına zorunlu ve parasız öğrenimin her tür ve düzeyde eşitlikle sağlanacağı belirtilmektedir.

Türkiye'de kadınların eğitim görmelerinde karşılaşılan başlıca engeller şöyle özetlenebilir (Tunç, 1969, s. 97):

a) Geleneklerden kaynaklanan engeller. Özellikle erken evlenmelerin olduğu durumlarda kadınlara eğitim kapısının kapatılmasında görüldüğü gibi.

b) Kırsal toplumun olanaksızlıklarından kaynaklanan engeller.

c) Ekonomik zorunluluklardan kaynaklanan engeller. Maddi sıkıntı içinde olan aileler önceliği erkek çocuğun eğitimine vermektedir.

d) Dini etkenler.

Kadın Eğitimi, eğitim politikasının oluşmasındaki temel kaynaklarda nasıldır?

A- Anayasalarda Kadın Eğitimi

Bir devletin biçimini belirten, yasama, yürütme ve yargılama kuvvetlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, vatandaşların Kamu Haklarını belirten ve düzenleyen temel kanun "Anayasa"dır. Bir başka deyişle Anayasa, devlet iktidarının temel kurallarını, nasıl yönetildiğini ve vatandaşlarla olan ilişkilerinin sınırlarını belirler. Kanunlar Anayasa'ya aykırı olamaz.

Üç büyük Anayasamızdaki (1924, 1961, ve 1982) kadın eğitimini ilgilendiren başlıca düzenlemeler şunlardır:

a) 1924 *Anayasası*

Bu Anayasanın eğitim ile ilgili maddesinde doğrudan kadın eğitime dönük bir hüküm bulunmamakla birlikte, 87. maddede; "iptidai tahsil *bütün* Türkler için mecburi, Devlet mekteplerinde parasızdır" ifadesi yer almaktadır. Buradaki "bütün" sözcüğü, ilköğretimin kadın-erkek herkes için zorunlu olduğunu belirtmektedir.

b) 1961 *Anayasası*

Bu Anayasanın 50. maddesinin 3. fıkrasındaki hüküm aynen şöyledir: "İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburi ve Devlet okullarında parasızdır".

c) 1982 *Anayasası*

"İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır". (md. 42)

Son iki T.C. Anayasası'nın eğitime ilişkin hükümlerinde, yalnızca ilköğretim düzeyinde kadınlar ve erkekler için eğitimin zorunlu olduğu belirtilip, diğer kademelerdeki eğitimde gerek kadınlar gerekse erkekler için ayrı bir düzenlemeye gidilmemiştir.

B- Hükümet Programlarında Kadın Eğitimi

30 Haziran 1993 tarihinde Tansu Çiller hükümeti programında kadın eğitimine ilişkin şu sözler söylenmiştir:

"... Kadınlarımızın eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve mesleki eğitim imkânlarından daha fazla yararlanmak suretiyle tarım dışı sektörlerde istihdamlarının yaygınlaştırılması, özellikle uygulanacak teşvik politikaları aracılığıyla kadınlarımızın kendi işyerlerine sahip olma imkânları geliştirilecektir. Kadın işgücünün ekonomiye katkısı sağlanacak ve kadınların karar mekanizmalarına daha etkin katılabilmeleri için yeni politikalar gerçekleştirilecektir. Eğitimde kaliteye, çağdaşlığa ve fırsat eşitliğine önem verilecektir" (s. 104-106)

Bilindiği gibi Türkiye'de kadınların, özellikle de kırsal kesimde bulunan ve tarım sektöründe çalışan kesimin eğitim düzeyi çok düşüktür. Ayrıca bu sektörde çalışan kadınların ancak % 3'ü işçidir. Bunun yanında, ülkemizde tüm çalışan kadınların ancak % 5'i işveren konumundadır. (Bircan, 1992, s. 2) Kadının işgücüne katılım oranı ise sadece % 33'dür.

Bütün bu verilerden ortaya çıkan olumsuz sonuç Çiller hükümeti programında çözüm önerileri ile birlikte tartışılmıştır. Dileğimiz, uygun politikalarla bir an önce bu sorunun çözümüne yönelik çalışmaların yapılmasıdır. Çünkü, hastalığa hükümetce tanı konulmuş, bu kez tedavi beklenmektedir.

C- Kalkınma Planlarında Kadın Eğitimi

1990 yılı nüfus sayımına göre tüm nüfusun % 49,4'ünü, oluşturan kadınların fikir, görüş ve ihtiyaçlarının kalkınma planlarına yansımadağı söylenebilir. Bunun bir nedeni, kadınların ülke kalkınmasına katkılarının erkekler kadar çok olmadığı inancı olabilir. (Ergil, 1979)

a) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Bu planda; eğitim kalkınma çabasının gerçekleşmesi için gerekli nitelikte ve sayıda elemanların yetiştirilmesinde başlıca yol ve toplumun yaratıcı gücünü ve verimini artıran, toplumda kişilere kabiliyetlerine göre yetişme imkanı sağlayacak sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerini gerçekleştiren en etkili araç olarak görülmesine karşın, 1960 yılında kadın nüfusun yalnızca % 24,82'si okuma-yazma biliyordu ve bu plan döneminde eğitimin her düzeyinde erkeklerin gerisinde olan kadınlara dönük olarak eğitim ile ilgili politikalar saptanmamıştır.

b) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

Bu planda, ilköğretimin ilkokul çağındaki tüm nüfusu kapsayacağı, vatandaşların temel eğitim üstünde Devletçe sağlanan eğitim imkanlarından yararlanmasının fırsat eşitliğine göre düzenleneceği ilkesi yer almıştır. Ayrıca bu planda kız-erkek teknik öğretimin fonksiyonel eğitim veren bir nitelik kazanmamasından şikayet edilerek, bu eğitim kurumlarının mesleğe hazırlayıcı ve çevreye yararlı çalışmalar yapan merkezler durumuna getirileceği belirtilmiştir.

c) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Temel eğitim, genel ortaöğretim, mesleki teknik öğretim, yüksek öğretim ve yaygın eğitim ile ilgili ayrıntılı düzenlemelerin yapıldığı ve planlı dönemde o zamana kadar kaydedilen gelişmelerin anlatıldığı bu planda, öğrenciler kız-erkek ayrımı gözetilmeden bir bütün olarak ele alınmış, dolayısıyla tüm eğitim düzeylerinde sadece kadın eğitimine dönük ilke ve önlemler saptanmamıştır.

d) *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*

İlköğretimde % 87,5 olan okullaşma oranında bölgeler ve kız-erkek öğrenciler arasında büyük farklılıklar bulunduğu belirtilerek ilk kez bu planda eğitimde kızlar aleyhine işleyen bir eşitsizlikten söz edilmiştir. Ancak, bu saptamaya karşın ilkeler ve politikalar kısmında kadın eğitimine dönük bir düzenlemeye gidilmemiştir.

e) *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*

Beşeri kaynağın en değerli milli varlık ve kalkınmanın sürükleyici faktörlerinden en önemlisi olduğu ve bu potansiyelin eğitim yoluyla en geniş ölçüde değerlendirilerek kalkınmanın hizmetine sunulması gerekliliği üzerinde durulurken, yine bu planda da eğitimdeki eşitsizliklerden büyük ölçüde etkilenen kadınlara değinilmemiş, kadının eğitimine dönük ilke ve politikalar saptanmamıştır.

f) *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*

Bu planda da gerek ilk ve orta öğretimde, gerekse yüksek öğretim ve yaygın eğitimde kadınlara dönük özel bir düzenlemeye gidilmemekle birlikte, eğitimin her düzeyinde niteliğin yükseltilmesi, imkan ve fırsat eşitliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bundan da kadın-erkek ayrımı yapmadan herkese aynı eğitim hizmetinin sunulmasının hedeflendiği sonucu çıkarılabilir.

Planlı Kalkınma Döneminde Kadın Eğitimi

Kalkınma, bireylerin refah düzeyini artırmak amacıyla siyasal iktidarın belli ekonomi politikası izleyerek toplumun yapısını değiştirme girişimidir. (Âdem, 1981, s. 8) Türkiye'de planlı kalkınma dönemine geçiş 1960 sonrasında olmuştur.

Bu çalışmanın kapsamını, planlı kalkınma döneminden günümüze kadar geçen zaman kesiti içinde kadın eğitimi oluşturmaktadır. Bu yüzden 1960 yılından bugüne gelinceye değin kadın eğitiminin gelişimi istatistiksel veriler yardımıyla tartışılacaktır.

Bu bölümde, planlı dönemde Türkiye'de tüm nüfusun okuryazarlık ve bitirilen son öğrenim kurumuna göre dağılımına baktıktan sonra, eğitim sistemi içinde düzeylere ve türlere göre kadın eğitiminin gelişimi üzerinde durulacaktır.

A- Yıllara Göre, Nüfusun (Kadın-Erkek) Okur-Yazarlık ve Bitirilen Son Öğrenim Kurumuna Dağılımı

1990 yılı genel nüfus sayımı verilerine göre Türkiye'de 6 yaşın üzerinde 24. 06.582 kadın ve 24.856.528 erkek bulunmakta ve kadın nüfusun % 28.0 i, erkek nüfusun, % 11.2'si okuma-yazma bilmemektedir. Bunun yanında, ilkokul mezunu kadınların oranı % 43.1, erkeklerin oranı % 49.1 dir. Ayrıca, kadın nüfusun % 5.4 ü, erkek nüfusun % 9.6'sı ortaokul mezunu ve kadın nüfusun % 4.6'sı, erkek nüfusun % 6.8'i lise mezunudur. Yine aynı yıl, kadın nüfusun % 1.4'ü lise ve dengi meslek okulu mezunu iken, erkek nüfus için aynı oran % 2.7'dir. Ayrıca, yükseköğretim mezunu olan erkeklerin oranı % 4.2 olmasına karşın, kadınların oranı % 1.8'dir. (Çizelge 1)

Verilen oranlardan da anlaşılacağı üzere okumaz-yazmazlıktan başlayıp ilk, orta ve yükseköğretim mezunu oluncaya dek her eğitim düzeyinde kadınlar erkeklerin gerisinde yer almaktadır. Eğitim hakkından yararlanma bakımından 1990 nüfus sayımı verilerine göre, erkekler lehine bir gelişimin var olduğu söylenebilir.

Milli Eğitim sistemi içinde yıllara göre kadın eğitimi ne şekilde gelişmiştir? Bu sorunun yanıtı bundan sonraki kısımda verilmeye çalışılacaktır.

B- Milli Eğitim Sistemi İçinde Düzeylere ve Türlerine Göre Kadın Eğitiminin Gelişimi

a) Okur-Yazarlık Durumu

Cumhuriyet kurulduğunda 12.500.000 kadar olduğu tahmin edilen nüfusun % 90'ı okuma-yazma bilmiyordu ve ilkokullardaki toplam öğrenci sayısı 341.941 idi. 1928'deki Harf Devrimi ile tüm nüfus okumaz-yazmaz olmuştur. Bu yüzden Atatürk Döneminde köklü önlemlere girişilmiştir. (Âdem, 1989, s. 139)

1960 nüfus sayımına göre erkeklerin % 53.6'sı kadınların ise % 24.8'i okuma-yazma biliyordu. 1990 nüfus sayımına göre toplam nüfusun okur-yazarlık oranı % 80,4 olmuştur. Erkek nüfus için aynı oran % 88.8, kadın nüfus için % 72.0'dir. (Çizelge 2)

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin en önemli ölçütü o ülkede bulunanların okur-yazar olup olmaması, daha doğrusu eğitim düzeyidir. Oysa 2000'li yılların eşiğinde olan ve gelişmiş ülke düzeyine çıkmak niyeti taşıyan Türkiye de erkeklerin halen % 11.2'si, kadınların ise % 28.1'i okuma-yazma bilmemektedir. Bu üzüntü verici bir tablodur.

Çizelge 1 (Devam) Nüfusun Okur-Yazarlık ve Bitirilen Son Öğrenim Kurumuna Göre Dağılımı (6 ve daha yukarı yaşlar)

		Toplam	Lise	%	Lise dengi meslek okulu	%	Yüksek okul ve fakülte	%	Öğrenim kurumunu bitirmeyen	%	Mez. olup olmadağı bitirmeyen	%	okunmuş yazma bilip bilmediği bitirmeyen
1960	K	11.050.832	52.804	0.5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	E	11.491.184	134.569	1.2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1965	K	5.031.947	20.854	0.4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	E	7.974.603	114.524	1.4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1970	K	14.475.325	134.085	0.9	119.784	0.8	81.547	0.6	141.733	1.0	—	—	—
	E	14.798.036	289.016	2.0	220.871	1.5	194.434	1.3	135.763	0.9	—	—	—
1975	K	16.274.192	224.783	1.4	172.395	1.1	67.408	0.4	4.512	0.02	13.406	0.08	—
	E	17.256.413	485.670	2.8	319.526	1.8	266.148	1.5	16.548	0.1	41.645	0.2	—
1980	K	18.524.522	396.627	2.1	285.552	1.5	215.039	1.2	966	0.005	1.614	0.09	6.521
	E	18.999.101	707.948	3.7	511.496	2.7	628.749	3.3	2.870	0.01	2.827	0.01	8.568
1985	K	21.311.483	739.128	3.5	315.285	1.5	240.292	1.1	787	0.004	11.852	0.06	43.720
	E	21.800.854	1.187.520	5.4	592.716	2.7	712.342	3.3	1.551	0.007	14.154	0.06	43.193
1990	K	24.306.582	1.114.029	4.6	334.147	1.4	449.309	1.8	3.109	0.01	7.315	0.03	9.140
	E	24.856.528	1.691.823	6.8	678.150	2.7	1.048.036	4.2	5.425	0.02	10.317	0.04	10.496

K: Kadın, E: Erkek, (1): 10 yaş ve üzeri, (2): 15-64 yaşları arasındaki faal nüfus.

Kaynak: 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990 Genel Nüfus Sayımları; Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.

Çizelge 1. Nüfusun Okur-Yazarlık ve Bitirilen Son Öğrenim Kurumuna Göre Dağılımı (6 ve daha yukarı yaşlar)

	Toplam	Okuma-yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen	Okuma yazma bilen %	Okuma yazma bilen %	Bir öğrenim kurumundan mezun olmayan	%	İlkokul	%	Ortaokul	%	Ortokul dengi meslek okulu
1960 (1)	K	8.300.718	2.743.164	75.1	24.8	—	—	1.308.013	11.8	145.523	1.3	—
	E	11.491.184	6.157.842	46.3	53.6	—	—	2.913.013	25.3	376.450	3.2	—
1965 (2)	K	5.031.947	4.085.546	81.1	—	236.943	4.7	605.415	12.0	25.353	0.5	—
	E	7.974.603	2.735.862	34.3	—	1.444.546	18.1	3.119.208	39.1	272.169	3.4	—
1970	K	14.475.325	8.424.341	58.2	—	2.259.473	15.6	2.997.184	20.7	305.323	2.1	11.855
	E	14.798.036	4.393.495	29.7	—	3.485.218	23.6	5.349.304	36.1	709.408	4.8	20.527
1975	K	16.274.192	8.048.078	49.5	—	2.516.258	15.5	4.726.343	29.0	488.937	3.0	12.072
	E	17.256.413	4.096.110	23.7	—	3.569.403	20.7	7.384.026	42.8	1.052.552	6.1	24.785
1980	K	18.524.522	8.394.868	45.3	10.123.133	54.6	2.711.109	14.6	5.820.840	31.4	676.651	14.735
	E	18.999.101	3.802.455	20.0	15.188.078	79.9	3.493.619	18.4	8.394.890	44.2	1.421.922	23.757
1985	K	21.311.483	6.770.698	31.8	14.497.065	68.0	3.833.866	18.0	3.399.305	16.0	951.753	4.797
	E	21.800.854	2.932.964	13.5	18.824.697	86.3	4.095.908	18.8	10.375.698	47.6	1.836.477	8.331
1990	K	24.306.582	6.808.809	28.0	17.488.623	72.0	3.770.460	15.5	10.486.693	43.1	1.317.530	6.031
	E	24.856.528	2.779.172	11.2	22.066.860	88.8	4.047.076	16.3	12.194.610	49.1	2.380.006	11.417

K: Kadın, E: Erkek, (1): 10 yaş ve üzeri, (2): 15-64 yaşları arasındaki faal nüfus.

Kaynak: 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, Genel Nüfus Sayımları: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.

Çizelge 2. Cinsiyete Göre Okur-Yazarlık Durumu (%) (6 ve daha yukarı yaşlar)

Cinsiyet	Y ıllar						
	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990-
Toplam	39.5	48.8	56.2	63.7	67.5	77.4	80.4
Kadın	24.8	32.8	40.0	50.6	54.7	68.0	72.0
Erkek	53.6	64.0	69.0	76.3	80.0	86.4	88.8

Kaynak: DİE, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990 Genel Nüfus Sayımları.

Daha da kötüsü, okuma-yazma bilmeyen kadınlar, okuma-yazma bilmeyen erkeklerin iki katından daha fazladır. Kadının eğitiminin çocuğun eğitiminde önemli bir rol oynadığı düşünüldüğünde, okuma-yazma bilmeyen annelerin, çocuklarının eğitiminde etkili olamayacaklarını, ayrıca çalışma hayatına atılmak istediklerinde iş bulma olasılıklarının düşük olacağını, bulabilenlerin ise vasıfsız işçi olarak istihdam edileceklerini söyleyebiliriz.

Çizelge 3. İstanbul ve Hakkari İllerinde Okumaz-Yazmaz Nüfusun Kadın ve Erkek İtibariyle Dağılımı ve Yüzdesi. (1990) (6 ve daha yukarı yaşlar)

	Hakkari			İstanbul		
	Toplam Nüfus	Okuma-Yazma Bilmeyen	%	Toplam Nüfus	Okuma-Yazma Bilmeyen	%
Erkek	73.780	21.614	29.3	3.394.557	165.888	4.9
Kadın	59.746	42.087	70.4	3.126.486	469.797	15.0
Toplam	133.526	63.701	47.7	6.521.043	635.685	9.7

Kaynak: DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.

Çizelge 3'den de anlaşılacağı gibi, okur-yazarlık oranı ilden ile de farklılık göstermektedir. Kadın ve erkek nüfus için en yüksek okur-yazarlığın olduğu il İstanbul, en düşük okur-yazarlığın olduğu il Hakkari'dir. 1990 genel nüfus sayımı verilerine göre, Hakkari'de erkek nüfusun % 29.3'ü, kadın nüfusun % 70.4'ü okuma-yazma bilmemektedir. Diğer bir deyişle Hakkari'de toplam nüfusun okumaz-yazmazlık oranı % 47.7'dir ve bunun yaklaşık 3/4'ünü kadınlar oluşturmaktadır. İstanbul'da ise tüm nüfusun % 9.7'si okuma-yazma bilmemekte, bunun % 4.9'unu erkekler, % 15.0'ini kadınlar oluşturmaktadır. Buna göre İstanbul'da erkek nüfusun % 95.1'i (hemen hemen tamamı), kadın nüfusun ise % 85.0'i okuma-yazma bilmektedir. Ayrıca İstanbul ilindeki kadın nüfusun okur-yazarlık düzeyi, Hakkari ilindeki erkek nüfusun okur-yazarlık düzeyinin üzerindedir. Buradan da, okur-

yazarlık ile yörenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Okuma-yazma bazında, erkek nüfusun kadınlardan çok daha üst düzeyde bu olanaktan yararlanmasıyla ortaya çıkan eşitsizlik sonucu, Milli Eğitim Temel Kanunu ile tanımlanan "genellik ve eşitlik" (md. 4) ve "fırsat ve olanak eşitliği" (md. 8) ilkelerine ters düşülmüş olmaktadır.

b) Okul Öncesi Eğitim

222 sayılı Kanuna göre, okul öncesi eğitim, zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsamakta olup isteğe bağlıdır. Sanayileşen ve hızla kentleşen Türkiye'de okul öncesi eğitim çalışan kadınlar yönünden çok büyük önem taşımaktadır.

0-6 yaş dönemi, ilerideki yaşantıları ve özellikle zihinsel, duygusal, toplumsal ve bedensel gelişimi büyük ölçüde etkilemektedir. Bu yüzden, çocuğun yeteneklerinin gelişiminde okulöncesi eğitime önemli roller düşmektedir. (Âdem, 1989, s. 323) Öyleyse kız ve erkek tüm çocuklar bu eğitimden eşit şekilde yararlanmalıdır.

Çizelge 4. Okul Öncesi Eğitimdeki Sayısal Gelişmeler (Resmi ve Özel)

Öğretim Yılı	Öğrenci				Toplam
	Erkek	%	Kız	%	
1960-61	1.535	56.2	1.195	43.8	2.730
1964-65	1.768	56.3	1.373	43.7	3.141
1970-71	2.299	54.7	1.902	45.3	4.201
1976-77	2.898	55.1	2.358	44.9	5.256
1980-81	2.590	55.0	2.122	45	4.712
1985-86	52.438	52.7	47.3	47.3	99.486
1990-91	63.225	52.7	56641	47.3	119.866

Kaynak: DİE-Milli Eğitim İstatistikleri.

Çizelge 4'de de görüldüğü gibi, 1960-1961 öğretim yılında okul öncesi eğitim düzeyinde toplam 1535 erkek ve 1195 kız öğrenci bulunurken, diğer bir deyişle öğrencilerin % 56.2'si erkek, % 43.8'i kız iken 1990-1991 öğretim yılında 63.225 erkek ve 56.641 kız öğrenci bulunmakta ve öğrencilerin % 52.7'sini erkekler, % 47.3'ünü kızlar oluşturmaktadır. Öğrenci sayılarındaki bu artış oldukça iyi gibi gö-

rünmekle birlikte plan hedeflerinin altındadır. Çünkü 6. Beş Yıllık Kalkınma Planında okul öncesi eğitimde okullaşma oranı % 7.0 olarak hedeflenmiş ama gerçekleştirilen okullaşma oranı % 5.1 olmuştur.

Diğer yandan, okul öncesi eğitimde, bütün yıllarda erkekler sayıca kızlardan fazla olmakla birlikte bu fark çok büyük değildir. Burada kızların aleyhine işleyen önemli bir eşitsizliğin bulunduğundan söz edemeyiz.

c) İlköğretim

İlköğretim, genel olarak 6-14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. 1924 yılından itibaren ilköğretim 5 yıl olarak saptanmış olmakla birlikte, 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile bu eğitimin süresi 5 yıldan 8 yıla çıkarılmış, adı da "Temel Eğitim" olarak değiştirilmiştir. T.C. Anayasasına (1982) göre, ilk beş sınıfı kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu olan ilköğretim, Devlet okullarında parasızdır.

İlköğretim okulları, beş yıllık ilkokullar, üç yıllık ortaokullar, sekiz yıllık ilköğretim okulları ile özel eğitime muhtaç çocuklar için açılan okulları kapsar.

İlkokullar, zorunlu öğrenim çağındaki kız ve erkek çocukların eğitim ve öğretimini sağlamak üzere açılan, 5 yıl süreli resmi veya özel eğitim kurumlarıdır.

Planlı dönemde, ilkokullardaki sayısal gelişmeler (kız-erkek) çizelge 5'de görülmektedir.

Çizelge 5. İlkokullardaki Sayısal Gelişmeler (1960-1961/1990-1991)

Öğretim Yılı	Çağ Nüfusu		Öğrenci				Okullarına Oranı	
	Kız	Erkek	Kız	%	Erkek	%	Kız %	Erkek%
1960-1961	2.077.900	2.292.963	1.066.475	37	1.800.026	63	51.3	78.5
1965-1966	2.436.044	2.690.394	1.555.585	40	2.377.666	60	63.8	88.4
1970-1971	2.907.292	3.085.953	2.120.754	42	2.892.654	58	72.9	93.7
1975-1976	3.151.938	3.432.943	2.435.000	45	3.028.684	55	77.3	88.2
1980-1981	3.386.721	3.597.281	2.566.934	46	3.086.135	54	75.8	85.8
1985-1986	3.775.779	3.977.259	3.131.406	47	3.504.415	53	82.9	87.7
1990-1991	4.071.876	4.307.803	3.229.822	47	3.631.900	53	79.3	84.3

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları; Milli Eğitim İstatistikleri, İstatistik Göstergeler (1923, 1990).

Çizelge 5'e göre, 1960-1961 öğretim yılında ilkokul çağındaki tüm nüfusun % 47.5'i kız, % 52.5'i erkeklerden oluşmaktadır. Diğer yandan, ilkokullarda öğrenim gören tüm öğrencilerin % 37'si kız % 63'ü erkektir. Yine bu dönemde kızların okullaşma oranı % 51.3 erkeklerin okullaşma oranı % 78.5 olarak gerçekleşmiştir. Arada kızlar aleyhine önemli bir fark (27.2) vardır. 1990-1991 öğretim yılına gelindiğinde bu dönemde ilkokul çağındaki tüm nüfusun % 48.6'sı kız olmasına karşılık ilkokullardaki öğrencilerin % 47'si kızlardan oluşmaktadır. Öte yandan, aynı çağdaki tüm nüfusun % 51.4'ü ve öğrencilerin % 53'ü erkektir. Bu öğrenim yılında kızların okullaşma oranı % 79.3, erkeklerin okullaşma oranı % 84.3 olarak gerçekleşmiştir. Bu çalışmanın başlangıcı olarak alınan 1960-1961 öğretim yılından 1990-1991 öğretim yılına kadar ilkokullarda kızların okullaşma oranında % 28'lik, erkeklerin okullaşma oranında ise % 5.8'lik bir artış olmasına karşın, bu eğitim düzeyinde okullaşma oranları itibarıyla kızlar erkeklerin gerisindedir. Ama bu fark çok yüksek değildir.

Gerek 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında gerekse 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda "ilköğretimin kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve Devlet okullarında parasız olduğu" hükmü yer almasına karşılık 1990-1991 öğretim yılında her beş kız ve her altı erkek çocuktan yaklaşık biri eğitim sisteminin dışında kalmaktadır. Diğer bir deyişle, erkek nüfus kadınlardan daha fazla okullaşma olanağına sahip olmaktadır.

Çizelge 6'da yerleşim birimine göre kız ve erkek nüfusun okullaşma oranları görülmektedir.

Çizelge 6. Yerleşim Birimine Göre İlkokullardaki Gelişmeler (1990-1991)

Yerleşim Birimi	Çağ Nüfusu (6-11)			Öğrenci				Okullaşma Oranı	
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	%	Erkek	%	Kız %	Erkek %
Türkiye	4.071.876	4.307.803	8.379.679	3.229.822	47.0	3.631.900	53.0	79.3	84.3
Kent	2.275.780	2.435.622	4.711.402	1.933.497	47.3	2.150.676	52.7	85.0	88.3
Kır	1.796.096	1.872.181	3.668.277	1.296.325	46.7	1.481.224	53.3	72.2	79.1

Kaynak: DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Milli Eğitim İstatistikleri.

Yerleşim birimi açısından, ilkokullardaki öğrencilerin sayısal durumuna bakıldığında, kız öğrencilerin % 47.3'ünün kentlerde, % 46.7'sinin de köylerde bulunduğu görülecektir. Türkiye'de ilkokullarda okullaşma oranı kızlar için % 79.3'dür. Bu oran kentlerde bulunan kızlar için % 85.0, köylerde bulunan kızlar için % 72.2'dir. Kentlerde bulunan kızlar, köydeki kızlara oranla ilkokul düzeyinde eğitim hizmetinden daha fazla yararlanmaktadır. Kentlerdeki kızların okullaşma oranı (% 85.0) köylerdeki erkeklerin okullaşma oranından (% 79.1) yüksektir. İçinde yaşanılan yörenin sosyo ekonomik düzeyinin, eğitim olanaklarından yararlanmada taşıdığı önemli rol burada da görülmektedir.

Ancak, Türkiye'de, hem kentlerde hem de köylerde ilköğretim düzeyinde erkek nüfus, kız nüfustan daha fazla okullaşma olanağına sahiptir.

Fakat, iller bazında bir karşılaştırmaya gidildiğinde, 1990 nüfus sayımına göre, Edirne'de kadınların % 40.1'inin, erkeklerin % 53.5'i ilkokul mezunu olmasına karşılık, Hakkari'de kadınların yalnızca % 15.3'ü erkeklerin ise % 38.5'i ilkokulu bitirmiştir. O halde, ilköğretimdeki okullaşmada kadın-erkek arasındaki farkın doğu illerimizde çok yüksek olduğu, batı illerimizde ise oldukça az olduğu söylenebilir.

Kız ve erkek öğrenciler arasında, okullaşma oranında ilk büyük fark, ortaokul kesiminde başlamaktadır.

Çizelge 7. Ortaokullardaki Sayısal Gelişmeler (1960-1961/1990-1991)

Öğret. Yılı	Çağ Nüfusu (12-14)		Öğrenci				Okullaşma Oranı	
	Kız	Erkek	Kız	%	Erkek	%	Kız %	Erkek %
1960-1961	868.635	974.704	76.877	24.2	241.261	75.8	8.9	24.8
1965-1966	1.082.453	1.213.109	112.780	27.3	299.673	72.7	10.4	24.7
1970-1971	1.213.724	1.339.403	213.752	27.3	569.719	72.7	17.6	42.5
1975-1976	1.372.195	1.556.013	304.903	29.4	733.941	70.6	22.2	47.2
1980-1981	1.546.802	1.689.774	393.989	34.3	753.523	65.7	25.5	44.6
1985-1986	1.772.915	1.912.064	639.294	34.5	1216.096	65.5	36.1	63.6
1990-1991	1.959.506	2.096.242	776.682	26.8	1331.897	63.2	39.6	63.5

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları, Milli Eğitim İstatistikleri.

Çizelge 7 incelendiğinde, 1960-1961 öğretim yılında 12-14 yaşları çağ nüfusunun % 47'sini kızların % 53'ünü erkeklerin oluşturduğu görülecektir. Ama aynı öğretim yılında ortaokullarda kızlar tüm öğrencilerin % 24.2'sini oluştururken, erkekler % 75.8'ini oluşturmaktaydı. Ayrıca kızların okullaşma oranı % 8.9, erkeklerin okullaşma oranı % 24.8'dir.

1990-1991 öğretim yılına gelindiğinde, aradan geçen 30 yıla rağmen ortaokullarda kızların okullaşma oranının, hâlâ erkeklerin çok gerisinde bulunduğu dikkati çekmektedir. Anılan öğretim yılında toplam çağ nüfusu içinde kız ve erkek nüfusun oransal dağılımı yine birbirine çok yakın olmakla birlikte (kızlar % 48.3, erkekler % 51.7) ortaokullarda bulunan tüm öğrencilerin % 36.8'ini kızlar, % 63.2'sini erkekler oluşturmaktadır. Ortaokullarda bu öğretim yılına ilişkin 6. Beş Yıllık Kalkınma Planında hedeflenen okullaşma oranı % 69.0'dır. Oysa ki gerçekleştirilen okullaşma oranı kızlar için % 39.6, erkekler için % 63.5'dir. Görüldüğü gibi erkeklerin okullaşma oranında plan hedeflerine oldukça yaklaşılrken, kızların ortaokullarda okullaşma oranı oldukça düşüktür.

Çizelge 9'da yerleşim birimine göre ortaokullardaki okullaşma oranı görülmektedir. 1990-1991 öğretim yılında 12-14 yaşları çağ nüfusunun kentlerde, % 46.7'si kız, % 53.3'ü erkek, köylerde % 50.5'i kız, % 49.5'i erkektir. Aynı öğretim yılında kentlerde tüm öğrencilerin % 38.1'i kız, % 61.9'u erkek, köylerde ise % 28.4'ü kız, % 71.6'si erkektir. Gerek kentlerde, gerekse köylerde kız nüfus, erkek nüfusa göre eğitim olanağından daha az yararlanmaktadır. Özellikle okullaşma oranlarına bakıldığında kırsal kesimdeki kızların, ortaokul düzeyinde okullaşma oranlarının çok düşük olduğu görülmektedir. Kentlerde 12-14 çağ nüfusu kızların okullaşma oranı % 63.1 ve erkeklerin okullaşma oranı % 89.9 iken, köylerde aynı çağ nüfusunda bulunan kızların okullaşma oranı % 9.3, erkeklerin ki ise % 23.9'dur. Dikkati çeken bir diğer nokta da bu eğitim düzeyinde de erkeklerin okullaşma oranının, kentlerdeki kızların okullaşma oranından daha düşük olduğudur. Köylerdeki kızların ortaokullarda okullaşma oranının düşüklüğünün nedenleri neler olabilir? Kızların kırsal kesimde, ortaokul düzeyinde eğitim hakkından yararlanamamasının en başta gelen nedeni bu yörelerde yeterli sayıda ortaokulun bulunmamasıdır. Bu yüzden aileler erkek çocuklarını yakın bir yerleşim birimindeki ortaokullara göndermeyi tercih ederken, kızlarını başka yerdeki okula göndermede çekimser davranmaktadırlar. Özellikle de maddi olanakları yetersiz

olup, geleneklere aşırı bağımlı olan kırsal kesim insanları kızların eğitimine yapılan harcamaları bir yatırım olarak göremeyerek tercihlerini erkek çocukları yönünde kullanmaktadırlar.

Çizelge 8. Yerleşim Birimine Göre Ortaokullardaki Gelişmeler (1990-1991)

Yerleşim Birimi	Çağ Nüfusu (12-14)			Öğrenci				Okullaşma Oranı	
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	%	Erkek	%	Kız	Erkek
Türkiye	1.959.506	2.096.242	4.055.748	776.682	36.8	1.331.897	63.2	39.6	63.5
Kent	1.103.766	1.258.359	2.362.125	696.955	38.1	1.131.271	61.9	63.1	89.9
Kır	855.740	837.883	1.693.623	797.727	28.4	200.626	71.6	9.3	23.9

Kaynak: DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı.

1973 tarih ve 1739 ve sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre, temel eğitim 6-14 yaşlarındaki, kız ve erkek tüm çocuklar için zorunlu ve Devlet okullarında parasız olmasına karşın (md. 22) Türkiye'de hâlâ ortaokullarda, özellikle de, kız nüfus için, istenilen okullaşma düzeyine ulaşamamıştır. Ayrıca kız ve erkek nüfus arasında büyük bir eşitsizliğin bulunduğu, özellikle de kırsal kesimde bulunan kızların eğitim hizmetinden daha az yararlandığı söylenebilir.

d) Ortaöğretim

Ortaöğretim, ilköğretimden sonra en az üç yıllık öğretim veren genel liseler ile mesleki ve teknik liseleri kapsar.

Çizelge 9. Genel Liselerde Sayısal Gelişmeler (1960-1961/1990-1991)

Öğretim Yılı	Çağ Nüfusu (15-17)		Öğrenci				Okullaşma Oranı	
	Kız	Erkek	Kız	%	Erkek	%	Kız %	Erkek %
1960-1961	643.080	753.428	19.616	26.0	56.061	74.0	3.1	7.4
1965-1966	869.835	980.295	29.684	26.7	81.497	73.3	3.4	8.1
1970-1971	1.144.858	1.240.102	70.684	28.9	173.885	71.1	6.2	14.0
1975-1976	1.283.642	1.355.600	127.232	33.0	258.455	67.0	9.9	19.0
1980-1981	1.513.408	1.624.952	196.090	36.7	338.515	63.3	13.0	20.8
1985-1986	1.648.140	1.702.649	268.295	42.8	359.690	57.2	16.3	21.1
1990-1991	1.877.250	1.955.181	342.955	42.9	456.403	57.1	18.2	23.3

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları, Milli Eğitim İstatistikleri.

Çizelge 9'da genel liselerde, yıllara ve cinsiyete göre öğrencilerin sayısal gelişimleri ve okullaşma oranları verilmiştir.

1960-1961 öğretim yılında 15-17 yaşları çağ nüfusunun % 46.0'sı kız, % 54.0'ü erkek olup, aynı öğretim yılında genel liselerde tüm öğrencilerin % 26.0'sı kızlardan, % 74.0'ü erkeklerden oluşmaktaydı. Okullaşma oranları ise kızlar için % 3.1, erkekler için % 7.4 dü. Verilen oranlardan da anlaşılacağı gibi kızlar erkeklerin oldukça gerisinde bulunmaktaydı.

1990-1991 öğretim yılında ortaöğretim çağ nüfusunun % 49.0'u kızlardan, % 51.0'i erkeklerden oluşmakla birlikte anılan öğretim yılında tüm öğrenciler içinde kızların oranı % 42.9, erkeklerin oranı % 57.1'dir. Ayrıca kızların okullaşma oranı % 18.2, erkeklerin okullaşma oranı % 23.3'dür. 1990-1991 öğretim yılına gelindiğinde de kızların halâ erkeklerin çok gerisinde bulunduğu görülmektedir. Diğer yandan, 6. Beş Yıllık Kalkınma Planında 1990-1991 öğretim yılı için genel liselerde çağ nüfusunun okullaşma oranı % 21.9 olarak hedeflenmiştir. Çizelge 9'da da görüldüğü gibi erkek nüfus için genel liselerde okullaşma oranı hedeflenenin üstüne çıkmıştır. Ama kızlar % 18.2'lik okullaşma oranıyla bu hedefin gerisinde yer almaktadır.

Ortaöğretimin diğer bir kısmını da mesleki ve teknik orta öğretim kurumları oluşturur. Mesleki eğitim, bireye iş hayatında geçerliliği olan bir meslek için gerekli bilgi, beceri ve iş alışkanlığı kazandırma ve bireyin yeteneklerini, işi bir araç olarak kullanarak çeşitli yönleri ile geliştirme sürecidir. Özellikle A.T.'na girme isteği taşıyan Türkiye'nin gereksinim duyduğu ara insangücünün yetiştirilmesinde mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına önemli görevler düşmektedir.

Mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında yıllara göre kız ve erkek öğrencilerin sayısal gelişimleri ve okullaşma oranları çizelge 10'da verilmiştir.

Mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarında da incelemeye alınan tüm öğretim yıllarında kızlar erkeklerin çok gerisinde bulunmaktadır. Örneğin 1960-1961 öğretim yılında tüm çağ nüfusunun % 54'ünü erkekler oluşturmaktayken bunların mesleki teknik ortaöğretim kurumları içindeki oranı % 69.8'di. Diğer yandan aynı oranlar kızlar için sırasıyla % 46 ve % 30.2 idi. Aynı dönemde kızların mesleki-teknik ortaöğretimde okullaşma oranı % 5.1 erkeklerin % 10'du.

1990-1991 öğretim yılında 15-17 yaşları çağ nüfusunun % 49'unu kızlar, % 51'ini erkekler ve mesleki-teknik ortaöğretime devam

Çizelge 10. Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okullarında Sayısal Gelişmeler (1960-1961 / 1990-1991)

Öğretim Yılı	Çağ Nüfusu		Öğrenci				Okullaşma Oranı	
	Kız	Erkek	Kız	%	Erkek	%	Kız %	Erkek %
1960-1961	643.080	753.428	32.726	30.2	75.495	69.8	5.1	10.0
1965-1966	869.835	980.295	59.175	33.3	118.608	66.7	5.1	12.1
1970-1971	1.144.858	1.240.102	53.618	32.0	113.634	68.0	4.7	9.2
1975-1976	1.283.642	1.355.600	87.428	28.8	216.365	71.2	6.8	16.0
1980-1981	1.513.408	1.624.952	104.265	29.4	250.742	70.6	6.9	15.4
1985-1986	1.648.140	1.702.649	120.694	27.7	314.315	72.3	7.3	18.5
1990-1991	1.877.250	1.955.181	200.489	32.0	426.785	68.0	10.7	21.8

Kaynak: DİE, Gene Nüfus Sayımları, Millî Eğitim İstatistikleri.

eden öğrencilerin % 32'sini kızlar, % 68'ini, erkekler oluşturmaktadır. Burada kız nüfus aleyhine önemli bir eşitsizlik söz konusudur.

6. Beş Yıllık Kalkınma Planında 1990-1991 öğretim yılı için mesleki-teknik ortaöğretimde çağ nüfusunun okullaşma oranı % 17.3 olarak hedeflenmiştir. Oysa anılan dönem için kızların okullaşma oranı plan hedeflerinin çok gerisinde, % 10.7 olarak gerçekleşmiştir.

Mesleki-teknik ortaöğretim düzeyinde yer alan kurumlarda kız ve erkek öğrencilerin alanlara oransal dağılımı da oldukça dikkat çekicidir. Çizelge 11'de bu dağılım verilmiştir.

Çizelge 11. Mesleki-Teknik Liselerde Sayısal Durum (1991-92)

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			
		Erkek	%	Kız	%
Kız Teknik Öğretim	424	576	1.08	52.506	98.92
Erkek Teknik Öğretim	664	279.445	92.11	23.909	7.89
Ticaret Turizm Öğretim	302	78.306	48.47	83.224	51.53
Din Öğretimi	406	86.450	72.47	32.835	27.53
Sağlık Meslek Lisesi	1	—	—	160	100
Ortopedik Özürl. Lisesi	1	34	73.92	12	26.8
Özel Mes. Tek. Okulları	14	976	59.95	652	40.05
Diğer Bakanlıklar	316	13.099	27.25	34.955	72.75
Toplam	2.128	458.886	66.78	228.253	33.22

Kaynak: M.E.B., APK Kurulu Başkanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı mesleki ve teknik öğretim okulları,

- 1- Erkek Teknik Öğretim Okulları,
- 2- Kız Teknik Öğretim Okulları,
- 3- Ticaret ve Turizm Öğretimi Okulları,
- 4- Din Öğretimi Okulları.

olarak dört ana grupta toplanmaktadır.

Sadece kız teknik öğretim okulları ve erkek teknik öğretim okullarındaki kız ve erkek öğrencilerin dağılımına bakıldığında 1991-1992 öğretim yılında kız teknik öğretim okullarında kız öğrencilerin oranının % 98.9, erkek öğrencilerin oranının % 1.1; erkek teknik öğretim okullarında ise bunun tam tersi olarak, erkeklerin oranının % 92.1 ve kızların oranının % 7.9 olduğu görülür.

Gerçekten de adında "erkek" kelimesi bulununca kız öğrenciler, "kız" kelimesi bulununca da erkek öğrenciler o öğretim kurumuna gidememektedir. Öyleyse mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarında cinsiyet ayırımına dayanan uygulamaların varlığından söz edilebilir.

Ortaöğretimin, Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 28. maddesinde de belirtildiği gibi önemli bir işlevi vardır. Bu işlev öğrencilere toplumsal bilinç sağlamak, onları yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır. Ortaöğretim kurumlarının amaçlarına ulaşabilmesi ise eğitimden yararlanacak tüm çağ nüfusunun, kız ve erkek bu öğretim kurumlarına katılımları ile olanaklı olacaktır. Oysa gerek genel liselerde gerekse mesleki-teknik ortaöğretim okullarında kızların aleyhine işleyen önemli bir eşitsizlik söz konusudur.

e) Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş yahut herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedен çıkmış bireylere örgün eğitimin yanında veya dışında verilen bir eğitimidir.

Türkiye'de ilkokuldan sonra özellikle kızların örgün eğitim kurumlarına devam etme oranının düşük olması yaygın eğitimin önemini artırmaktadır. Bunun yanında yaygın eğitim, büyük ölçüde yetişkinlere okuma-yazma öğretme ve gençlere bir meslek kazandırma niteliği taşımaktadır. (Bircan, 1992, s. 28)

Çizelge 12'de yaygın eğitim kurumlarında bulunan kız ve erkek öğrencilere ilişkin sayısal durum verilmektedir.

Çizelge 12. Yaygın Eğitim Kurumlarında Sayısal Durum (1991-1992)

Kurum Türü	Kurum Sayısı	Kursiyer Öğrenci Sayısı			
		Erkek	%	Kız	%
Pratik Kız Sanat Okulu	489	—	—	65.919	100
Olgunlaşma Enstitüsü	11	—	—	2.388	100
End. Pratik Sanat Okulu	15	256	100	—	—
Yetişkinler Tek. Eğt. Merk.	12	210	100	—	—
Halk Eğitimi Merkezi	767	55.602	8.08	632.354	91.92
Çarahlık Eğitimi Merkezi	242	190.598	98.08	3.719	1.92
Özel Kurslar	1.813	176.204	77.35	51.585	22.65
Özel Dershaneler	813	153.291	60.10	101.779	39.90
Mesleki Eğitim Merkezi	1	313	90.99	31	9.01
Toplam	4.163	576.474	40.20	857.775	59.80

Kaynak: M.E.B. A.P.K. Kurulu Başkanlığı.

1991-1992 öğretim yılında tüm yaygın eğitim kurumlarındaki öğrencilerin % 59,8'i kız, % 40,2'si erkektir. Yine burada da kızların yöneldiği alanlar ile erkeklerin yöneldiği alanlar farklılaşmaktadır. Örneğin, Pratik Kız Sanat Okulu öğrencilerinin tümü (% 100'ü) kız iken, Endüstri Pratik Sanat Okulu öğrencilerinin tümü (% 100'ü) erkektir.

Ama genel duruma baktığımız zaman yaygın eğitim kurumlarından kızların erkeklere göre daha fazla yararlandıklarını söyleyebiliriz. (Kızlar % 59,8, Erkekler % 40,2). Bu yüzden yaygın eğitimden yararlanmada kızların aleyhine işleyen bir eşitsizlikten söz edemeyiz.

f) Yüksek Öğretim

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 34. ve 39. maddelerine göre yükseköğretim; ortaöğretimden sonra en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumları olarak tanımlanmıştır.

1982 Anayasasına göre yükseköğretim kurumları; çağdaş eğitim, öğretim esaslarına dayanan bir düzen içerisinde, milletin ve ülkenin

ihtiyaçlarına uygun insangücü yetiştirmek amacı ile, ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde, eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli bilimlerden oluşan kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler olarak tanımlanmaktadır. (md. 130, f. 1).

Çizelge 13. Yüksek Öğretimde Sayısal Gelişmeler (1960-1961/1990-1991)

Öğretim Yılı	Çağ Nüfusu		Öğrenci				Okullaşma Ora.	
	Kız	Erkek	Kız	%	Erkek	%	Kız (%)	Erkek (%)
1960-61	1.016.733	1.072.392	13.007	20.0	52.290	80.0	1.3	4.9
1965-66	1.075.565	1.149.963	20.391	21	76.918	79	1.9	6.7
1970-71	1.328.290	1.444.425	13.709	20.6	79.4	79.4	1.0	3.7
1975-76	1.597.855	1.768.078	21.160	22.7	72.381	77.3	1.3	4.1
1980-81	1.826.212	1.889.559	42.839	36	122.808	74	2.3	6.5
1985-86	2.080.652	2.122.771	160.976	33.4	320.624	66.6	7.7	1.1
1990-91	2.278.768	2.316.807	237.003	33.6	468.406	66.4	10.4	20.2

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımları Yüksek Öğretim.,

Çizelge 13'de yıllara göre kız ve erkek öğrencilerin yükseköğretimdeki sayısal gelişimleri ve okullaşma oranları verilmiştir.

Tüm çağ nüfusunun (18-21 yaş) % 48.7'sinin kız ve % 51.3'ünün erkek olduğu 1960-1961 öğretim yılında, öğrencilerin cinsiyete göre oransal dağılımı % 20 kız ve % 80'i erkek öğrenci şeklindeydi. Yine aynı dönemde kızların okullaşma oranı % 1.3, erkeklerin okullaşma oranı % 4.9'du Kız ve erkek öğrencilerin arasındaki fark 3.6 olup, bu fark erkekler lehineydi.

1990-1991 öğretim yılında öğrenci sayıları ve okullaşma oranlarında bir artış olduğu gözlenmekle birlikte, yine erkeklerin lehine bir gelişmenin varlığından söz edebiliriz. Örneğin, anılan öğretim yılında 18-21 yaşları çağ nüfusunun % 49.6'sı kızlardan, % 50.4'ü erkeklerden oluşmakta olup, öğrencilerin kız ve erkek olarak dağılımı % 33.6 ve % 66.4 şeklindedir. Ayrıca bu öğretim yılında kızların okullaşma oranı hemen hemen erkeklerin yarısı (% 10.4) kadardır. Diğer yandan kızların yükseköğretimde okullaşma oranı plan hedeflerinin de gerisindedir. 6. Beş Yıllık Kalkınma Planında çağ nüfusunun okullaşma oranı % 13 olarak hedeflenmiş ama kız nüfusun okullaşma oranı % 10.4 olarak gerçekleşmiştir.

Diğer yandan 1960-1961 öğretim yılında kız öğrencilerin oranı 1/5 iken, 1990-1991 öğretim yılında bu oran yaklaşık 1/3 olarak, kısmen de olsa kız öğrencilerin sayısında bir artış sağlanmıştır.

Yükseköğretimde düşündürücü olan bir diğer konu mesleki teknik ortaöğretimde de görüldüğü gibi, hala bazı mesleklerin kızlara bazıların da erleklere özgü düşünülmesidir. Örneğin 1991-1992 öğretim yılında beşeri bilimlerde kızların oranı % 42, güzel sanatlarda % 53, eğitim bilimlerinde % 45 iken; hukukta % 36, doğal bilimlerde % 32, mühendislikte % 21 şeklindedir.

SONUÇ

Temel insan haklarından biri olan “eğitim hakkı” ndan yararlanma bakımından, Türkiye’de okur-yazar olmaktan başlayıp eğitimin her düzeyinde (ilk, orta ve yüksek) devam eden kadınların aleyhine bir eşitsizliğin var olduğu bir gerçektir. Eğitimdeki eşitsizlikler, kadınlar söz konusu olduğunda, özellikle doğu illerimizde ve kırsal kesimde daha da belirginleşmektedir.

Ayrıca yasal dayanaklardan olan T.C. Anayasası ile Kalkınma Planlarında kadının eğitim hakkına ilişkin tatmin edici hükümler bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adem, Mahmut. “Eğitim Hakkı” *TODAIİ İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 10-11. Ankara, 1989.
- . “Eğitimin Yasal Temelleri” *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22, 1989.
- . *Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı*, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 172, 1993.
- Akyüz, Emine. *Eğitim Hukuku*, Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi 6, 1981.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993’e)* İstanbul: Kültür Koleji Yayınları, 1993.
- Başaran, İ. Ethem. *Örgütlerde İşgören Hizmetlerinin Yönetimi*, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1985.
- Bursalıoğlu, Ziya. *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1982.
- Büyüköztürk, Şener. “Türkiye’de Nüfus ve Eğitimde Fırsat Eşitsizliği” Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1992.
- Can, Halil, Meral, Tecer. *İşletme Yönetimi*, Ankara: TODAIİ, 1978.
- Cicioğlu, Hasan. *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişimi)*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 140, 1985.

Devlet İstatistik Enstitüsü. *Genel Nüfus Sayımları*, "Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri"
Ankara.

———. *Millî Eğitim İstatistikleri*, Ankara: 1989-1990.

Devlet Planlama Teşkilatı. *Kalkınma Planı: 1. Beş Yıl 1963-1967*. Ankara, 1963.

———. *Kalkınma Planı: 2. Beş Yıl 1968-1972*. Ankara, 1968.

———. *Kalkınma Planı: 3. Beş Yıl 1973-1977*, Ankara, 1973.

———. *Kalkınma Planı: 4. Beş Yıl 1979-1983*. Ankara, 1979.

———. *Kalkınma Planı: 5. Beş Yıl 1985-1989*. Ankara, 1985.

———. *Kalkınma Planı: 6. Beş Yıl 1990-1994*. Ankara, 1990.

Ergil, Gül. "3. ve 4. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kadın", *Türk Toplumunda Kadın*,
Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1979.

Hükümet Programı, 30 Haziran 1993.

Koçer, H. Ali. "Eğitim Sorunlarımız Üzerine İncelemeler ve Düşünceler", *Türk Eğitim Derneği
Araştırmaları*, Ankara: Şafak Matbaası, 3. 1975.

T.C. Anayasası, 1982.

Topçuoğlu, Hamide. "Türk Toplumunda Kadının Sosyal Statüsü", *Türk Üniversitesi Kadınlar
Derneği*, 1, 1979.

Tural, Nejla. Kasım Karakütük. "Eğitim Politikası", *Eğitim ve Bilim*, 82, 1991.

Tunç, Sevim. *Türkiye'de Eğitim Eşitliği*, Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 8, 1969.

Türkiye'de Kadın Eğitimi Birinci Uluslararası Kongresi, *Cövrüşmeler*, Ankara: T.C. Milli Eğitim
Bakanlığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, 23-26 Haziran 1992.

———. *2000'li Yıllar Öncesinde Türkiye'de Kadın Eğitimi*, Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakan-
lığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü 1992.